

IV. PERSONALITĂȚI BUCUREȘTENE

REFERINȚE DOCUMENTARE LA ȘCULPTORUL CONSTANTIN BĂLĂCESCU*

Virgiliu Z. Teodorescu
Elisabeta Teodorescu

„România întregită e datoare să cultive, în chip cuvenit și demn, amintirea fiilor mari și aleși, cari prin muncă și jertfă, prin simțirea și entuziasmul lor, au contribuit mai mult și cu folos la realizarea aceia a idealului ce i-au călăuzit în viață și pe care l-au propovăduit cu credința nestrămutată că va să fie ajuns urmarea cea mai firească a tot ceea ce ei însuși au săvârșit pentru binele și prosperitatea patrie și neamului”.

Alexandru Lapedatu¹

La sfârșitul secolului XIX – începutul secolului XX s-a impus atenției contemporanilor creația artistică a lui Constantin Bălăcescu. A fost o perioadă de două decenii de creație intensă, care prin calitățile artistice și tehnice l-au adus în for public, instituții, interioare de locuințe, cimitire etc. Trecerea deceniilor a marcat o nejustificată tăcere, neexistând preocuparea metodică de a aduna informațiile pentru a putea defini locul ce i se cuvine lui Constantin Bălăcescu în istoria sculpturii românești. Curios, deși a avut ca urmași pe cei care i-au fost studenți în cadrul școlii de Bele Arte, atât la Iași, cât și la București, aceștia n-au manifestat grija de a-i acorda printr-o lucrare monografică cinstirea cuvenită. Această situație, până la un punct, se poate justifica prin gravitatea

---

* Prezenta comunicare se bazează predilect pe informațiile din dosarul constituit de Constantin Bălăcescu și finalizat de Eufrosina, soția artistului. Peste ani aceasta l-a donat lui Alexandru Saint Georges care l-a integrat în colecțiile muzeului său. Printr-o întâmplare la „masa succesoră”, cu ocazia lichidării acestei instituții dosarul n-a fost „repartizat” Muzeului de Artă al R.P.R., cum s-a întâmplat cu majoritatea documentelor referitoare la artele plastice care au însoțit piesele de artă.

Menționăm că Alexandru Saint Georges, metodic, revendica artiștilor plastici date de stare civilă, mărturii al evoluției creației lor pentru a defini viitorimii personalitatea acestora.

Dosarul reunește cupuri din presa timpului editate în țară și străinătate care fac referință la activitatea artistică a lui Constantin Bălăcescu. În unele cazuri aflăm și informații referitoare la biografia artistului. Mărturiile sunt deosebit de concludente pentru modul cum artistului a ținut să le adune și să le reunească într-o colecție edificatoare pentru anii de intensă activitate. Din păcate nu toate cupurile sunt însoțite de definirea periodicului din care au fost extrase precum și a datei editării.

Arhivele Statului București l-a înscris în inventarul 654, ca o componentă a fragmentului de fond ce-l deține sub nr. 5/1892-1913.

¹ Alexandru Lapedatu, „Scrieri alese – Articole, Cuvântări, Amintiri”, 3 VI 1928.

evenimentelor generate de primul război mondial, prin reorientările curentelor artistice din perioada interbelică. Totuși, o sumară definire a intervenit² în anul 1946, când George Oprescu analizează perioada anilor de creație artistică de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX. Cu acest prilej l-a amintit pe Constantin Bălăcescu cu câteva din realizările acestor ani. Peste ani, cercetările întreprinse pentru evidențierea artiștilor plastici promovați de plaiurile Olteniei i-au oferit prilejul lui Paul Rezeanu să întreprindă³ o mai profundă cercetare a numeroase aspecte ce fac azi posibilă, în mare măsură, cunoașterea principalelor creații ale lui Constantin Bălăcescu.

Din dorința de a cunoaște datele referitoare la unul din valoroasele monumente funerare, prezent, dar ignorat, în cimitirul Pacea din orașul Botoșani, am întreprins o incursiune în mărturiile din arhive, pe care consider necesar să fie puse la dispoziția celor care pot contribui la salvarea, conservarea și perpetuarea lucrărilor ce definesc o epocă și al căror mesaj se adresează nouă și urmașilor noștri.

Datele biografice sunt – și în cazul sculptorului Constantin Bălăcescu – sărace. Câteva elemente se desprind din prezentările făcute de presa timpului, dar și acestea trebuie să fie coroborate și verificate, întrucât de multe ori sunt contradictorii.

S-a născut⁴ în localitatea Bolboși, din județul Gorj, în anul 1865. Rămânând de mic orfan, a luat cunoștință cu primele noțiuni ale abecedarului în localitatea Baia de Aramă. Aici i-a fost învățător⁵ preotul satului, pentru care a păstrat peste ani o adevărată venerație. După absolvirea școlii primare aplecat la Craiova. Aici a fost nevoit să muncească⁶ pentru a-și asigura traiul și continuarea studiilor. A muncit ca servitor în casele profesorilor Căzănescu și Constantinescu. După anii de gimnaziu a ajuns la școala de meserii din localitate⁷. Această unitate școlară, prin cadrele de elită, metoda de lucru și rezultatele obținute în decursul anilor, s-a dovedit⁸ o adevărată pepinieră de talente. Aici, tânărul elev s-a remarcat la sculptura în lemn. Se face mențiunea că în anul 1887, cu ocazia vizitării școlii de către regele Carol I, a fost evidențiat⁹ pentru calitatea lucrărilor realizate. S-a apreciat că prin talent și neostoită muncă poate deveni un bun sculptor. Ca absolvent al școlii, fiind ajutat¹⁰ material de C. Săvoiu, a plecat, pe jos, în anturajul unei trupe italiene de teatru, în Italia, la Veneția. Pentru a-și procura cele necesare zilnic s-a angajat aici ca zidar, concomitent urmând¹¹ și cursurile școlii de Arte aplicate în industrie. Apoi s-a înscris¹² la cursurile Academiei de Sculptură. Sunt anii când a înregistrat¹³ și primele satisfacții. Modelările

² George Oprescu, „Știri contemporane despre artel plastice în România între anii 1890–1909” în „Analecta”, III, Buc., 1946, p. 94; idem „Sculptura statuară românească”, Buc., 1954; idem „Sculptura românească”, Buc., 1965; idem „Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.”, Buc., 1958.

³ Paul Rezeanu, „Le sculpteur Constantin Bălăcescu (1865–1913)”, Buc., 1971, în „Historica” II, sub egida Centrului de științe sociale din Craiova, p. 287–316; idem „Artel plastice în Oltenia 1821–1944”, Craiova, 1980, p. 49–56.

⁴ Arh. St. Buc., fond Muzeul Alexandru Saint Georges, inv. 654, dosar 5/1892, 1913, f. 3 (în continuare vom cita în cazul acestui dosar numai fila) Arhivele Statului Tg. Jiu, Starea civilă. registru pentru nașcuți nr. 26/1865 com. Bolboși f. 1 fiul lui Constantin și Rusanda = 7/19 aprilie 1865.

⁵ f. 3.

⁶ f. 2 cup „Tara”, anul I, nr. 157, 21.XI.1893, f. 3.

⁷ Liceul industrial nr. 9, str. C-tin Brâncuși, nr. 11 din Craiova este vechea Școală de Arte și Meserii înființată în anul 1870 prin preocuparea lui Gheorghe Chițu. Ea a cunoscut o evoluție dictată de diversele interese ale instituțiilor care au patronat-o. Programa analitică a cunoscut în acest sens modificări și adaptări cerințelor impuse. Având un corp profesoral de elită a contribuit la promovarea unor elemente bine pregătite.

⁸ Florea Firan, Alexandru Fircu, „Craiova – ghid de oraș”, Buc., 1982, sunt amintiți sculptorii: Giorgio Vasilescu, Constantin Bălăcescu, I. Stăncescu Giovanni, George Ciresescu, Eraclie Hagiescu și Constantin Brâncuși. Muzeul școlii relevă trecerea lor prin acest așezământ de învățământ.

⁹ f. 3 cup „Tara”, anul I, nr. 157, 21.XI.1893.

¹⁰ ibidem, cup „Universul”, anul XI, nr. 274, 19.XI.1893.

¹¹ ibidem.

¹² ibidem.

lui au reținut atenția cadrelor didactice, a colegilor și a vizitatorilor expozițiilor în care erau prezentate lucrările de peste an. Într-o asemenea conjunctură, regina Elisabeta I-a apreciat¹⁴ transmițând impresiile regelui Carol I, care la rândul său l-a recomandat¹⁵ primului ministru, generalul Florescu, pentru a-i acorda un ajutor material cu care să poată continua studiile în Italia. Așa a ajuns să fie beneficiarul¹⁶ bursei Niculescu. Tot din țară s-a bucurat de sprijin material¹⁷ din partea Anetei Săvoiu, din Târgu Jiu, Olga Gigârto și Elena general Anghelescu din Craiova. Depășind problema dificultăților financiare, s-a dedicat¹⁸ exclusiv studiului și creației artistice. Rezultatele l-au determinat ca în anul 1893 să deschidă¹⁹ la București, în incinta Ateneului Român o expoziție cu lucrările realizate în atelierelor din Italia. Remarcabile sunt referințele²⁰ din presa italiană despre primele rezultate obținute de tânărul artist. Reținem²¹ consemnările făcute de publicații ca: „La Venetia”, „L’Adriatico”. Expoziția de la Ateneul Român a reunit²² numeroși vizitatori, majoritatea sesizând calitățile artistului format la școala italiană de sculptură. După anii de studiu la Venetia a parcurs²³ o nouă etapă de pregătire, de această dată în ambianța de creație a orașului Milano, unde a frecventat cursurile Academiei Regale de Belle Arte. Acum, unele din creațiile sale le integrează²⁴ în piețele sau sălile de expoziții din Italia, reținând atenția publicului, a specialiștilor și a ziariștilor. Un asemenea prilej i-a fost oferit de realizarea uneia din comenziile din România, dorită a mobila una din piețele orașului Târgu Jiu. Macheta statuii viitorului monument dedicat lui Tudor Vladimirescu a fost expusă²⁵ în piața Paolo Sarpi din Milano, înainte de a fi încredințată firmei „Barigozzi” pentru turnarea în bronz. Amintim și faptul că sediile unor periodice i-au fost gazde²⁶ pentru lucrări de mai mici proporții, așa cum a fost cazul medalioanelor²⁷ regelui Carol I și al reginei Elisabeta.

Semnificative pentru cei 17 ani de activitate în Italia, incluzând anii de studii de la Venetia și Milano, precum și anii de muncă în atelierelor care i-au stimulat energiile pentru a realiza cele mai ample lucrări din cariera sa, au fost lucrările sortite²⁸ a înnobila forul public din localitățile Târgu Jiu și Tulcea. Cu un an înainte de terminarea studiilor aduse²⁹ în țară, câteva din realizările sale au fost expuse în vestibulul generos al Ateneului Român.

¹³ ibidem, cup „Familia”, anul XXIX, nr. 40, 3/5.X.1895, p. 481; f. 6 v. cup... 14.VIII.1897 articolul „La statua di Tudor Vladimirescu”, B. Gutierrez Diez amintește că, Constantin Bălăcescu a studiat cu Ferrari la Venetia timp de 4 ani apoi la Milano cu Brera și Butti, fiind premiat de Academia de Belle Arte, calendarul Minervei 1900”, p. 51–52, referințe la biografia lui Constantin Bălăcescu, foto atelierul în care a realizat statuia T. Vladimirescu, portretul lui Constantin Bălăcescu.

¹⁴ f. 3.

¹⁵ ibidem cup „Cooperatorul Român”, nr. 29/1894.

¹⁶ Bursa din fondul „Iosif Niculescu” pentru anii 1891–1892.

¹⁷ f. 3.

¹⁸ Realizările acelor ani, participările la diverse manifestări, răsunsetul în presă sunt concludente.

¹⁹ f. 2 cup „Tara”, anul I, nr. 157, 21.XI.1893; f. 3 cup „Cooperatorul Român”, nr. 29/1894.

²⁰ f. 4 cup „Il Corriere della Sera”.

²¹ f. 4 cup „L’Adriatico” 30.IX.1893.

²² f. 2.

²³ f. 3v, 4, 5v, 6v.

²⁴ Expunerile temporare, formulă uzitată în epocă menită să provoace reacții ale publicului, a cronicarilor de specialitate.

²⁵ Cup „Epoca”, 17.IV.1896; f. 2v. componența comitetului de inițiativă pentru realizarea și amplasarea monumentului; costul preconizat 25–30.000 lei; macheta monumentului; cup „Il Corriere della Sera”, f. 5v. cup „Dreptatea”, 7.IX.1894.

²⁶ f. 6 busturile: „Lascăr Catargiu”, „Copil”, f. 3v, cup „L’Independance Roumain”.

²⁷ f. 4 cup „Adevărul”, nr. 413/1897 „Știri Artistice”.

²⁸ f. 6v. referințe la articolele publicate de „Pensiero Italiano”, „Il Corriere della Sera”; f. 20 cup „Neamul Românesc”, nr. 69, 4.I.1906.

²⁹ f. 2 cup „Epoca”, 17.IV.1896 a expus la Ateneul Român: „Leul”, „Selava din Egipt”. Pentru ultima piesă a fost lansată o loterie având câștigător pe Coriolan Anton, Arh. St. Buc., Municipiu, fond Ateneul Român dosar 1/1894, f. 6.

Printre altele, a expus³⁰ și un bust al împăratului Traian, lucrarea fiind inspirată de un bust care se afla, în anii lui de studiu, adăpostit în galeria unui muzeu venețian.

O impresie deosebită, generând variate reacții, a produs lucrarea „Leul la pândă”. Lucrare de mari proporții, a relevat calitățile artistului. Această realizare s-a bucurat de aprecieri entuziaste și la Veneția, unde fusese anterior expusă. Presa a opinat³¹ că o asemenea lucrare ar trebui să fie cumpărată de minister pentru a fi integrată în colecția muzeului nostru. Tache Ionescu a fost cel care a achiziționat-o cu 5.000 lei, asigurându-i pentru ani de zile prezența în incinta Ateneului Român, unde se afla expusă Pinacoteca Statului în acei ani.

Vânzarea lucrărilor i-a facilitat ulterior procurarea materialelor necesare în atelierul de creație.

Reținem modul cum i-a fost receptată opera, mărturie fiind frumoasele aprecieri³² ale periodicului „Familia” de la Oradea. Se făcea referință la două busturi, care fuseseră expuse în curtea Academiei de Belle Arte din Veneția. Ce răsunet avusese expoziția de la București putem să deducem și din faptul că atunci când tinerii gorjeni studenți la București au hotărât să-l cinstească pe Tudor Vladimirescu au decis³³ ca lucrarea să-i fie încredințată lui Constantin Bălăcescu. Peste ani, sculptorul, evocându-și sumar anii copilăriei, amintea³⁴ cu mândrie că din pruncie eroul Tudor Vladimirescu i-a fost călăuză în constituirea conștiinței sale de român. Avea acum prilejul să-și satisfacă dorința de a da contur aceluia care, în fruntea poporului, a realizat pentru urmași deschiderea drumului și schimbarea soartei sociale și naționale.

În anul 1894, în ambianța atelierului din Milano definitivase³⁵ un bust realizat în teracotă, redându-l pe neobositul animator V. A. Urechea. Autorul l-a donat Asociației Generale a Studenților Universitari din București, fiind preconizat să fie așezat în aula Universității. O replică a acestei lucrări, în același an, a donat-o³⁶ societății Ateneul din Craiova. Și tot pentru orașul de reședință a județului Dolj a oferit³⁷, în același an, ca donație, bustul împăratului Traian. Pentru împătimitul promotor al cooperatismului în România, D. C. Butculescu, a realizat³⁸ în anul 1894 un bust. Era de fapt o componentă a unei compoziții realizate pentru un preconizat³⁹ concurs, merit a numi pe autorul realizator al bustului principelui Ferdinand, moștenitorul tronului României. Constantin

³⁰ f. 2 lucrare expusă inițial în vestibulul Ateneului Român.

³¹ f. 2 cup „Epoca”, 17.IV.1896.

³² Periodicul „Familia” (Oradea) i-a consemnat calitățile urmărindu-i consecvent evoluția artistică pe parcursul anilor.

³³ G. Opreseu, Știri..., p. 94; „Familia”, nr. 40, 15.X.1893; f.6 la 7.XII.1894 comitetul de inițiativă i-a încredințat lucrarea; f. 3v. cup „Adevărul”, nr. 2068/1894 „Știri mărunte, Macheta”, la 20.XII ministrul de interne a primit pe inițiatori care împreună cu Constantin Bălăcescu au prezentat planurile. Obținând aprobarea pentru lansarea de subscripție.

³⁴ În anturajul congresiștilor studenți prezenți la Tg. Jiu, Constantin Bălăcescu a evocat momente semnificative ale anilor de formare.

³⁵ f. 3 cup „Lupta”, nr. 2461/1894; cup „Depeche Roumain”, nr. 5266/1894.

³⁶ f. 3v. cup „Curierul Olteniei” (Craiova), nr. 129 anul IV, 5.XII.1894, vineri 11.X în cadrul primei conferințe anuale a fost organizată o serată festivă, pe scenă a fost expus bustul V. A. Urechea donat de Constantin Bălăcescu. Cu acest prilej Columbeanu, președintele Asociației, a formulat aprecieri pentru lucrările „Bătrânul gondolier”, „Leul la pândă”, „Bătrânul garibaldian”.

³⁷ f. 5. „Act de mulțumire” nr. 379 din 15.I.1894.

³⁸ f. 3v. cup „Tara”, nr. 403/1894 prezentarea expoziției din Cișmigiu a integrat produsele industriei naționale în pavilionul României. Generalul Manu, vizitând expoziția a remarcat bustul realizat de Constantin Bălăcescu reprezentând pe un bătrân lucrător surprins într-o clipă de odihnă fumând din lulea. Reporterul amintește și de „Sclava africană”, lucrare apreciată ca un adevărat studiu academic de anatomie. Constantin Bălăcescu în cadrul acestei expoziții a cooperatilor din România a obținut ca recompensă medalia de argint.

³⁹ Compoziția lui Constantin Bălăcescu reda pe principelui Ferdinand încoronând industria națională reprezentată printr-o țărancă care toarcă iar mâna stângă e întinsă spre zeul comerțului. Pe piedestal a fost plasat un basorelief redând bustul lui Butculescu, iar la piciorul pedestalului erau plasate un plug, un război de țesut și alte unelte casnice.

Bălăcescu nu s-a limitat să creeze un bust, ci a realizat o compoziție, redându-l pe principe încoronând industria națională, întruchipată printr-o țărancă care torcea, iar mâna stângă o avea întinsă spre zeul comerțului.

În anul 1895, ca răspuns la solicitarea elevilor Școalei de Științe de Stat, a realizat⁴⁰ un bust Pache Protopopescu, în atelierul de la Milano.

Pentru o loterie organizată la Ateneul Român, Constantin Bălăcescu a oferit lucrarea „Sclava în Egipt”, turnată în ghips. Piesa a fost câștigată în iarna anului 1896 de Anton Criolan. Primăria Capitalei revendică⁴¹ ulterior eliberarea ei de către instituția gazdă, pentru a fi înmănată câștigătorului.

A fost perioada anilor când Constantin Bălăcescu a folosit diverse formule și spații pentru a prezenta publicului ultimele lui realizări. Astfel, în vitrina periodicului „L'Independance” a supus⁴² atenției trecătorilor busturile lui I. Strat, fost ministru, și al soției sale. Pentru anul 1896 primise încă din iarnă comanda din partea Societății Centrale Agricole să realizeze⁴³ un bust în cinstea fostului președinte Ilie Niculescu Dorobanțu. În luna aprilie, modelajul era gata, urmând să fie turnat în ghips pentru a-l duce la Veneția, unde urma să fie finalizată lucrarea prin dăltuire în marmură de Cararra.

Anul 1896 este marcat de preocuparea realizării monumentului Tudor Vladimirescu, pentru orașul Târgu Jiu. Dificultățile financiare⁴⁴ cu care se confrunta comitetul de inițiativă îngreunau finalizarea acțiunii. Mai erau necesari cca 30.000 lei.

La începutul anului 1897, presa a consemnat⁴⁵ donația făcută de Constantin Bălăcescu liceului „Traian” din Turnu Severin. Ca fost elev al acestei prestigioase școli, el oferise bustul patronului, împăratul Traian.

Pentru această perioadă, presa înregistra⁴⁶ lucrările „Leul la pândă” și „Coborârea în baie”, precum și faptul că statuia lui Tudor Vladimirescu pentru monumentul de la Târgu Jiu se afla la turnat, la Paris (sic!).

În momentele premergătoare finalizării modelării statuii Tudor Vladimirescu, Constantin Bălăcescu a acordat atenție și realizării⁴⁷ unui bust evocându-l pe Lascăr Catargiu. După modelare, lucrarea a prezentat-o bucureștenilor, expunând-o în vitrina de la „L'Independance”, împreună cu un „Cap” și un bust de „Copil”.

Anul 1897 era considerat de către inițiatorii monumentului Tudor Vladimirescu, de la Târgu Jiu, ca an al dezvelirii. Evenimentul urma să aibă loc cu prilejul desfășurării în această localitate a lucrărilor Congresului Studenților din România⁴⁸. Constantin Bălăcescu a căutat să respecte obligațiile asumate. După turnare⁴⁹, piesele componente urmau să fie expediate cu trenul, dar n-au putut fi ridicate întrucât eliberarea lor era condiționată⁵⁰ de achitarea prin ramburs a sumelor datorate de comitet turnătoriei. Deși

⁴⁰ f. 3v. cup „Universul”, nr. 28/1895.

⁴¹ Arh. St. Buc., Municipii, fond Ateneul Român. dosar 1/1894, f. 6. III.1896 realizată lucrarea în gips; f. 2 cup „Epoca”, 17.IV.1896.

⁴² f. 3v. cup „L'Independance Roumaine”, nr. 5677/1896, realizare în marmură; „Ziarul” nr. 5/1896.

⁴³ f. 5v. cup „Dreptatea”; f. 2 cup „Epoca”, 17.IV.1896.

⁴⁴ f. 2v. cup „Epoca”, 17.IV.1896; f. 6 cup „Drapelul”, nr. 100/1897.

⁴⁵ f. 4 cup „Foia interesantă”, 9.II.1897.

⁴⁶ ibidem.

⁴⁷ f. 6.

⁴⁸ f. 4, 6, 25 inclusiv inițiativa deputaților gorjeni de a redacta și a supune atenției forului legislativ un proiect de lege prin care guvernul urma să acționeze pentru finalizarea problemelor financiare f. 4 cup „Lombardia” 27.I.1897; f. 5 cup cu articolul lui Constantin Mille intitulat „Domnul Tudor” care relevând faptele înaintașului evidenția acțiunile preconizate de către congresiștii studenți menite a-i cinsti memoria.

⁴⁹ f. 4 cup „Foia interesantă”, 9.II.1897 informa cititorii că statuia Tudor Vladimirescu se afla la turnat la Paris (sic!).

⁵⁰ f. 4 după terminarea lucrărilor a fost expusă în zilele de 11–13 I la Milano; f. 6 cup „Drapelul”, nr. 100/1897; f. 5.

lansase diverse formule pentru a strânge banul public, Comitetul se afla în mare dificultate⁵¹, trebuind să acopere suma de 20.180 lei. Presa a consemnat aceste dificultăți, menționând și un gest anterior făcut de Constantin Bălăcescu, care donase⁵² orașului Târgu Jiu un bust al împăratului Traian. Tot presa a înregistrat că pentru evenimentul dezvelirii monumentului Constantin Bălăcescu realizase⁵³ și o medalie comemorativă, bătută în diverse metale.

La al 18-lea Congres Studențesc a fost luată în dezbatere⁵⁴ soarta acestui monument. Aurel Iliescu, membru onorific, a formulat un Apel către întreaga studențime pentru a se mobiliza la opera de strângere a fondurilor încă necesare. S-a extins solicitarea și către țărănimea satelor românești.

O altă informație ne oferă posibilitatea să cunoaștem modul cum a procedat sculptorul Constantin Bălăcescu pentru a asigura turnarea pieselor, respectiv amanetându-și⁵⁵ bijuteriile la Muntele de pietate. Aflăm că bronzul se afla sechestrat⁵⁶ într-o magazie din Milano. Autorul acuza lipsa de interes pentru aducerea în țară și amplasarea cuvenită în spațiul hărăzit.

Pentru depășirea dificultăților, deputații gorjeni au elaborat⁵⁷ un proiect de lege prin care preconizau să obțină abilitarea guvernului să susțină financiar acțiunea inițiatorilor. Piese fuseseră turnate⁵⁸ în bronz la stabilimentul Ditta Barigozzi, din Milano, firmă ce își câștigase în epocă un bun prestigiu prin finețea execuțiilor. Se menționează că aici a fost turnat și monumentul dedicat regelui Victor Emanuel. În luna ianuarie 1897, statuia Tudor Vladimirescu a fost expusă⁵⁹ la Milano, reținând atenția inclusiv a criticilor de specialitate, care au elogiat-o în coloanele cotidienele milaneze. Se făcea și precizarea că statuia are înălțimea de 2,70 m, urmând a fi înălțată pe un soclu de 3,30 m. La Baia de Aramă, în anul 1898, Constantin Bălăcescu a donat⁶⁰ un bust al lui Tudor Vladimirescu, lucrare turnată în bronz.

⁵¹ f. 5 Primăria Tg. Jiu se angaja să înscrie ca prevedere bugetară suma de 2.000 lei.

⁵² f. 5 „Act de mulțumire” din 15.I.194 din partea Comitetului Permanent Dolj, pentru donația făcută de Constantin Bălăcescu care a oferit bustul „Traian”.

⁵³ f. 19v. la banchetul congresiștilor, luând cuvântul Constantin Bălăcescu a menționat și informația despre marcare evenimentului preconizat de dezvelire a monumentului și prin modelarea și baterca unei medalii. George Buzdugan, Gheorghe Niculiță, „Medalii și plachete românești, Buc., 1971, p. 248 menționează că în anul 1898 au fost realizate de către „Carniol Fiul” medalii cu Ø 65 mm bătute în argint și bronz precum și o medalie cu toartă Ø 32,5 mm bătută în argint și alamă. Consider că modelajul aparține lui Constantin Bălăcescu, firmei „Carniol Fiul” revenindu-i numai misiunea baterii; „Calendarul Minerva 1904”, p. 109–110 menționează o singură medalie dedicată statuii lui Tudor Vladimirescu: Alexandru Ștefulescu, „Istoria Târgu Jiului”, Târgu Jiu 1906, p. 282 menționează că pe avers era prezent chipul regelui Carol I și textul: Carol I regele României independente 1877”, iar pe revers era redată statuia lui Tudor Vladimirescu cu mențiunea „Domnul Tudor” martirului Independenței române 1821 – Țara Jiului – 1898 – Comitetul de inițiativă”.

⁵⁴ f. 6 cup „Adevărul” cuvântarea lui Aurel Iliescu, membru onorific al Congresului care a făcut un apel la studenți ca să acționeze în vederea strângerii sumelor încă necesare pentru ca statuia și celelalte componente să fie aduse și așezate pe soclul realizat. Ștefulescu Rucă, membru în comitetul de inițiativă, a solicitat participanților ca fiecare județ să intensifice acțiunile apelând și la țărănime. Cu acest prilej s-a votat și o moțiune a participanților la al 18-lea Congres.

⁵⁵ f. 5v. cup cu articolul semnat „Tarascon” prezintă atmosfera congresului de la Târgu Jiu în care autorul relevă și situația statuii Tudor Vladimirescu și amintește de sacrificiile făcute de Constantin Bălăcescu. Menționăm că identificările pseudonimelor autorilor le-am preluat din: Mihail Straje”, Dicționar de pseudonime, Buc., 1973 pe care în continuare îl cităm: M. Straje... în acest caz Tarascon = George Rariiti, vezi p. 706.

⁵⁶ f. 6 cup „Drapelul”, articol care evocă atmosfera de la masa preslei unde a fost și Constantin Bălăcescu care a prezentat epopeea monumentului Tudor Vladimirescu.

⁵⁷ f. 6, 25.

⁵⁸ f. 4.

⁵⁹ ibidem cup „Universul” și extrase din presa italiană.

⁶⁰ f. 11 cup „Jurnalul”, 28 iunie 1903, articolul „Sculptorii noștri”: C. Bălăcescu de Al. Antemirceanu.

În aceeași perioadă execută⁶¹ busturile familiei lui G. Mihail Iacomî și Georgică Ilescu. În luna octombrie realizează⁶² bustul lui D. Cesianu, fost director al Poștelor din România, iar în luna noiembrie finalizează⁶³ lucrările care completează compoziția monumentului de la Tulcea, menit a aminti generațiilor viitoare revenirea Dobrogei la România, prin faptele eroice ale generației de la 1877. Monumentul fusese comandat spre realizare⁶⁴ sculptorului George Vasilescu. Decesul acestuia a determinat pe comanditari să-i solicite lui Constantin Bălăcescu continuarea⁶⁵ programului, el realizând „Vulturi”. Turnarea pieselor s-a realizat⁶⁶ la stabilimentul Monaretti. Constantin Bălăcescu s-a deplasat la Tulcea, pentru a asigura buna montare a componentelor monumentului.

Revenim la preocuparea realizării unui bust care să-l evoce pe Lascăr Catargiu. Un bust i-a fost comandat⁶⁷ de Clubul Conservator din Capitală, iar altul l-a realizat⁶⁸ pentru comitetul din Galați, care a acționat pentru amplasarea acestuia într-o piață publică. Bucureștenii au fost primii care au putut să aprecieze lucrarea, întrucât a fost expusă⁶⁹ în vitrina periodicului „L'Indépendance”, unde concomitent era expus și tabloul „Pe ceață”, realizat de Nicolae Grigorescu.

În același timp, și-a manifestat interesul de a realiza⁷⁰ un monument pentru localitatea Islaz și un bust dedicat lui Traian Demetrescu. Presa, care consemna asemenea preocupări, formula și aprecierea „Harnic și talentat, viitorul îi surâde”.

Și anul 1898 a fost marcat de trenarea soartei monumentului Tudor Vladimirescu. Deși s-a procedat la executarea⁷¹ și a soclului în fața caselor lui Vasile Moangă, fostul prieten al lui Tudor, piesele n-au fost înălțate la locul cuvenit.

Există afirmații prin care se atribuie anului 1898, respectiv în luna noiembrie, dezvelirea monumentului de la Târgu Jiu. De fapt, solemnitatea s-a desfășurat⁷² după

⁶¹ G. Bezviconi, „Necropola capitalei”, Buc., 1972, p. 30, M. Iacomî, cimitirul Bellu figura 34–26, georgică Ilescu figura 8 b-2, lucrare în continuare citată G. Bezviconi...

⁶² f. 5; G. Oprescu, Știri..., p. 110–111; cup „Familia”, 4.X.1898.

⁶³ G. Oprescu, Știri..., p. 110–111 atribuia lui Constantin Bălăcescu atât „Dorobanțul” cât și „Vulturii” pentru monumentul de la Tulcea.

⁶⁴ G. Oprescu, Știri..., p. 98–99; „Calendarul pentru toți fiii României pe 1900”, p. 81, 131, Petre Oprea „Sculptorul George Vasilescu”, în Revista Muzcelor, 4/1969, p. 37.

⁶⁵ f. 11 realizează „Vulturul” și continuă operațiunile preluate după decesul lui George Vasilescu pentru desăvârșirea monumentului; „Familia”, 14.XI.1898 îi atribuie lui Constantin Bălăcescu realizarea atât a „Dorobanțului” cât și a „Vulturului”. Peste ani Constantin Bălăcescu, într-o ofertă, își atribuia realizarea „Vulturului” la monumentul de la Tulcea restul considerând că-i aparținea lui G. Vasilescu, vezi Arh. St. Iași, fond Universitatea Al. I. Cuza, dosar 757/1909–1910, f. 13–14.

⁶⁶ „Familia”, 14.XI.1898 consemna sosirea la Tulcea a „Dorobanțului” turnat în bronz, „Vulturul” urmând să fie turnat și expedit.

⁶⁷ f. 6 bustul era așezat pe un pedestal de marmură realizat în stilul renașterii.

⁶⁸ f. 9.

⁶⁹ f. 6 cup cu rubrica „Știri artistice” cu precizarea că lucrarea era dăltuită în marmură.

⁷⁰ f. 5.

⁷¹ „Județele Patrici – Gorj – monografie”, Buc., 1980, p. 171, 200 atribuie ridicarea statuii în luna XI.1898; „Calendarul Minervei 1900”, p. 51, 52; „Calendarul Minervei 1904”, p. 109–110 atribuie dezvelirea lunii XI.1896; peste ani D. Almaș și I. Scurtu „Turism cu manualul de istorie”, Buc., 1973, p. 151 atribuie aceluiași an 1898 dezvelirea monumentului.

⁷² „Familia”, anul 36, nr. 25, 23.I.1900 menționează dezvelirea monumentului Tudor Vladimirescu de la Târgu Jiu la VII.1900. Alexandru Ștefulescu „Istoria Târgului Jiului”, Târgu Jiu, 1906, p. 280–282 nu face referință la un moment al dezvelirii monumentului însă îl descrie ca existând în for public. Faptul că în compunerea acestuia sunt prezentate statuia, basoreliefurile, textele cu anii 1770, 1821, 1898 precum și o placă de marmură albă fixată pe soclul monumentului având dăltuit și aurit textul: „Ridicată-a România recvnoscătoare acest monvnt în zilele regelvi Carol I spre vecnica amintire a Domnvlvi Tvdor înainte mergătorvl Renascerei Naționale căzvtr pntvr Patric și Ncam de mana dvșmanvlvi în 1821” ne determină să considerăm că programul realizării a fost respectat de către comitetul de inițiativă, însă dificultățile fi

două decenii, respectiv cu ocazia manifestărilor dedicate centenarului revoluției de la 1821. Acțiunea a avut loc în zilele de 10–11 iunie 1921. Cu acest prilej au fost aduse și reînchinate rămășițele pământești ale eroinei Ecaterina Teodoroiu. Din partea societății „Arta și Istoria Națională” a participat președinta societății, Smaranda Gheorghiu = Maica Smara.

În primăvara anului 1899, Constantin Bălăcescu, în atelierul de la Milano, pregătea⁷³ participarea cu lucrări la expoziția preconizată a fi organizată la Paris în anul 1900. Toamna a avut⁷⁴ loc, la București, o reuniune a pictorilor și sculptorilor români, care au ales un comitet care a fost însărcinat cu organizarea la Paris a secției române de belle arte. Președinte a fost desemnat pictorul Nicolae Bran din Sălagiu, iar secretar Constantin Bălăcescu. Se preconiza organizarea unei expoziții la Ateneul Român, de unde urma să fie selecționate operele ce se trimiteau la Paris.

La expoziția din 1899, Constantin Bălăcescu a expus⁷⁵ șase lucrări înscrise în catalog la pozițiile 226–231 (226 „Pro Patria”; 227 „Tineretea”; 228 „Sic”; 229 „Fericitul fumător”; 230 „Portret S.S.”; 231 „Portret”).

Pentru cinstirea memoriei colonelului Teodor Coadă a fost solicitat⁷⁶ să realizeze un bust, care a fost amplasat în cimitirul Bellu.

La 14/27 octombrie 1900, la Tulcea a fost dezvelit⁷⁷ monumentul dedicat lui Mircea cel Mare. Ansamblul monumentului măsura 8,40 m, respectiv statuia avea 3,40 m. Statuia îl reprezenta pe Mircea în uniformă de cavalier, cu coif-coroană pe cap, cu mâna stângă ținerea pe lângă șold o spadă, iar în mâna dreaptă ridicată buzduganul-sceptru. Manifestările dedicate dezvelirii au avut caracter național. Reacțiile au fost diferite. Dacă presa italiană elogioasă⁷⁸ componentele viitorului monument, ziarele din țară și mai ales cele din Dobrogea au manifestat nemulțumirea, considerând creația ca nefiind caracteristică pentru a-l defini pe ilustrul Basarab. Statuia era plasată pe un piedestal realizat ca o stâncă pe care se afla și un leu, un drapel și stema țării.

Reacțiile erau alimentate de ostilitatea dintre cei care fuseseră comanditarii lucrării, respectiv Ioan Nenițescu, fostul prefect al județului Tulcea și președintele comitetului de inițiativă, și noul prefect Moruzi, care manifestase⁷⁹ opinii de altă natură. Dintr-o corespondență aflăm⁸⁰ că de la Milano, unde fuseseră turnate piesele din bronz la firma Barzaghi, acestea au fost expediate cu vaporul la Tulcea. Din acea scrisoare aflăm că, deși fusese stopată realizarea⁸¹ monumentului care să-l evoce pe macedoneanul

nanciar au dus la întârzierea și necorelarea cu momentul prezenței studențimii române reunită la Târgu Jiu în cadrul celui de al 18 congres național. De aceea anul 1921 a fost ulterior adoptat pentru oficierea solemnității dezvelirii monumentului. După anul 1947 această placă a fost îndepărtată de pe monument; „Anuarul Ateneului Român pe anul 1936”, p. 273, prezintă festivitatea dezvelirii din anul 1921.

⁷³ G. Oprescu, Știri..., p. 110–111; „Familia”, anul 35, 14.III.1899.

⁷⁴ „Familia”, anul 35, 19.IX.1899.

⁷⁵ „Expozițiunea operelor artiștilor în viață”, Palatul Ateneului Român, București, 1899, p. 20, Arh. St. Buc., fond Muzeul Alexandru Saint Georges, inv. 654, dosar 7/1899, cup „Adevărul” f. 2 cup „Adevărul”; f. 3 cup „Revista literară” cronică semnată Don Remi = M. Strajc..., p. 228 = Iuliu Roșca.

⁷⁶ G. Bezviconi..., p. 31, cimitirul Bellu figura 29–11; p. 96.

⁷⁷ Arh. St. Buc., fond Muzeul Alexandru Saint Georges inv. 654, dosar 94, f. 7 cup „Epoca”, 3.XI.1900 „Monumentul lui Mircea”, articolul semnat Netty = M. Straja..., p. 484 = George Ranetti; G. Oprescu, Știri..., p. 130; „Familia”, anul 36, nr. 4, 23.I.1900.

⁷⁸ f. 7v–8 cup „Natura ed Arte (Milano) articolul „Mircea il grande principe de Valachia”, articol semnat de B. Gutierrez Diaz.

⁷⁹ f. 4v. cup „România Jună” o relevantă scrisoare a lui Ioan Nenițescu fostul prefect al județului Tulcea și al comitetului de inițiativă pentru realizarea monumentului. Datată 27.IX.1900 ea prezintă punctele de vedere ale noului prefect referitoare la monumentele preconizate a fi înălțate în for public.

⁸⁰ f. 4 cup „România Jună”.

⁸¹ ibidem.

Ștefan Mihăileanu, Constantin Bălăcescu „a început lucrul... fiind hotărât a-l dona pentru a-l onora pe cel care fusese ucis mișelește de dușmanul țării”.

În luna septembrie, presa a consemnat⁸² reacțiile referitoare la proiectul nr. 7 reprezentându-l pe I. C. Brătianu. Constantin Bălăcescu era unul din sculptorii români care participaseră la competiția menită a desemna pe artistul realizator al monumentului care urma să fie înălțat în centrul capitalei României, reprezentându-l pe ilustrul om politic.

Pentru Camera Deputaților, Constantin Bălăcescu a realizat⁸³ în marmură busturile evocatoare ale lui Anastase Stolojan și C. I. Stoicescu.

O semnificativă reacție a avut-o Constantin Bălăcescu față de viitorul monument preconizat a cinsti memoria fostului director general al C.F.R., George Duca. Inițiatorii invitaseră sculptorii români să realizeze machete, urmând ca lucrarea să fie încredințată unui sculptor străin. Constantin Bălăcescu, ca și alți artiști, a refuzat⁸⁴ să fie părtaș la o asemenea soluție și ca atare comanditarii au fost determinați să încredințeze lucrarea unor artiști români.

O comandă pentru localitatea Gratz din Austria i-a fost oferită⁸⁵ de comitetul care și-a propus realizarea actului de cinstire la adresa prof. George Candrea. Dezvelirea monumentului a fost fixată pentru 23 aprilie 1901. Sumele necesare⁸⁶ au fost obținute prin listele de subscripție lansate către cadrele didactice din România.

Ca o finalizare a rezultatelor obținute la Expoziția Universală, găzduită la Paris în anul 1900, tabloul care reda recompensele obținute de români la „Sculptură și medalii fine” consemna⁸⁷ medalia de bronz acordată exponantului Constantin Bălăcescu.

Alături de sculptorii din România W. C. Hegel, D. Mirea, O. Spaethe, Constantin Bălăcescu a expus⁸⁸ lucrarea „Fericitul”. Referindu-se la creația lui, presa aprecia: „...Bălăcescu se vede că a fost școlar al academiilor din Italia: expresia e căutată în vederea unui efect anumit... Bălăcescu e la ordinea zilei la noi în țară, pare a avea suflet românesc și pare-mi-se că e încărcat de comenzi; i-am ura să nu uite că școala e bună, căci ne învață multe, dar că n-ar fi rău de a accentua, de a formula...”.

Un alt cronicar remarcă⁸⁹: „...la Paris „Fericitul” lui Bălăcescu avea un loc frumos și să o mărturisesc că se prezenta destul de bine printre sculpturile apusului”.

În luna aprilie 1901 solicita⁹⁰ conducerii Ateneului Român ca împreună cu pictorul I. Marinescu să fie găzduit în vestibulul clădiri cu lucrări de sculptură și pictură. Rezoluția lui V. A. Urechia le asigura spațiul pentru perioada 26 aprilie – 26 mai 1901. O mențiune⁹¹ a numerelor de inventar a două tablouri realizate de I. Marinescu, care au intrat în colecția pinacotecii, ne determină să apreciem că expozanții au beneficiat de această înlesnire. O realizare⁹² a anului 1901 a fost integrată peste ani în colecția Muzeului

⁸² f. 3 cup „L'Independance Roumaine”, 28.IX.1900.

⁸³ f. 9 cup „Voința Națională”, 12.X.1900; f. 12 cup „Voința Națională”, 20.XI.1902.

⁸⁴ f. 6v. cup „Adevărul”, 4.XI.1900 articolul „Un concurs de sculptură ciudat. Monumentul lui Duca”.

⁸⁵ f. 7 cup „Apărarea Națională”, 19.XII.1900.

⁸⁶ f. 7 realizarea comenzii plus transportul de la Milano la Gratz era evaluat la suma de 1.100 lei.

⁸⁷ Arh. St. Buc., fond Muzeul Alexandru Saint Georges, inv. 654, dosar 1/1898–1900 „Tabloul recompenselor obținute de romani la Expoziția Universală de la Paris (1900)”, Buc. 1901, f. 146–147: medalia de bronz = Bălăcescu Constantin.

⁸⁸ f. 4v. cup „Noua revistă Română”, nr. 29.III.1901.

⁸⁹ f. 10v.

⁹⁰ Arh. St. Buc., Municipiu, fond Ateneul Român, dosar 5/1901, f. 41.

⁹¹ ibidem f. 23.

⁹² Grigore Ionescu, „București – ghid”, Buc., /1938/, p. 316; „Muzeul Toma Stelian, Catalog”, Buc., 1939, 125; G. Oprescu, „Sculptura statuara românească”, Buc., 1954, p. 96.

Toma Stelian. Ne referim la bustul artistei Elena Teodorini. Lucrarea a fost dăltuită în marmură albă, semnată și datată.

În vara anului 1901, fiind la Iași, Constantin Bălăcescu a primit din partea lui A. C. Cuza, în numele unui comitet de inițiativă, comanda⁹³ să execute un bust Ion Creangă. Lucrarea turnată în bronz, era menită a fi așezată în cimitirul Eternitatea, la mormântul scriitorului.

La începutul toamnei aceluiași an, în incinta Camerei Deputaților i-a fost plasată⁹⁴ noua lucrare dedicată cinstirii memoriei lui Gheorghe Chițu.

Reținem⁹⁵ de la unul din cronicarii timpului următoarea caracterizare: „Portret: Și cât de puțin artist ca înfățișare este d. Bălăcescu! Înalț, bine clădit, greoi la vorbă și la mers, l-ai lua drept orice numai un drept artist. Atât de mult înșeală câteodată aparențele! Ceva mai mult, după fizionomie l-ai judeca și om hain, supărăcios, mizantrop. Și numai rău nu este! Din contră, om de inimă și de o admirabilă sinceritate. Dar ce-i pasă lui de modul cum e apreciat! Cu ochii fixați asupra idealului sau ațintiți, muncește și creează. Și muncește fără încetare, oricât, că poate da trup concepțiilor sale... ușoare”.

La sfârșitul verii și începutul toamnei a fost solicitat⁹⁶ să răspundă interesului manifestat de comitetul care a preluat inițiativa chirurgului Ernest Juvara de a realiza la Bârlad un monument pentru cinstirea dr. Codrescu, cel care a lucrat pentru binele orașului, inițiatorul construcției spitalului și al altor multe acte de binefacere. Era preconizată o lucrare dăltuită în marmură. Au fost lansate 212 liste de subscripție.

În luna aprilie, la rubrica „Impresii zilnice” era consemnat⁹⁷ evenimentul petrecut în foaierea Teatrului Național din București, unde a fost așezat bustul dăltuit în marmură, dedicat Elenei Teodorini. Autorul știrii menționa că artista i-a pozat sculptorului și că piesa era o donație a lui Constantin Bălăcescu făcută cu ocazia reprezentației date de sindicatul ziariștilor. El remarcă: „Ar trebui să fie un semnal pentru cei avuți, chemați să sprijine arta”. Revenind la gestul lui, Constantin Bălăcescu amintește și intenția exprimată a a doua și bustul fostului director al Teatrului Național, Ion Ghica.

Cu ocazia zilei de 10 mai 1902 îl aflăm prezent⁹⁸ la solemnitatea dezvelirii bustului regelui Carol I, în curtea liceului Traian din Turnu Severin. Inițiativa aparținuse corpului didactic al școlii, pentru a marca 25 de ani de la obținerea Independenței de Stat a României.

Solemnitatea a reunit numeroase personalități. Printre cei care au luat cuvântul cu acest prilej a fost și Petre Gârboviceanu, reprezentantul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Bustul turnat în bronz, având înălțimea de 1 m, a fost plasat pe un soclu de 3 m.

La Expoziția anului 1902, artistul are înscrise⁹⁹ în catalog 5 lucrări. Poziția 165 „Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia”, basorelieu, bronz; 166 „Fiereza”; 167 „Bus-

⁹³ f. 6v. cup „Secolul XX”, 25.VIII. 1901, articol semnat D. Kar (M. Straje, p. 378 = Dimitrie Karnabatt); „Familia” anul 37, nr. 35, 2.IX.1901, G. Oprescu, Știri..., p. 132 citând „Litere și Artă”, nr. 3/1903.

⁹⁴ f. 6v. cup „Secolul XX”, 21.XI. 1901; „Săptămâna”, nr. 43 (776), 25.X.1985, p. 7 „Revenire la Brâncuși” articol semnat Daniela Mariano.

⁹⁵ f. 6v cup „Secolul XX”, 21.XI.1901; „Omul zilei: sculptorul Bălăcescu” articol semnat Almavira (M. Straje..., p. 18 = H. St. Streitman).

⁹⁶ f. 5v. 22.VIII.1901.

⁹⁷ f. 4v. cup „Secolul XX”, 15.IV.1902” Impresii zilnice” articol semnat Censor (M. Straje..., p. 139 = ...D. Karnabatt...).

⁹⁸ f. 9v. 10 cup „Dreptatea” (Turnu Severin), anul X, nr. 429, 12.V.1902, p. 1; Arh. St. Buc., fond departamentul Artelor, inv. 819, dosar 70/1937, f. 58 evaluat la suma de 70.000 lei; ibidem, fond Muzeul Alexandru Saint georges, inv. 654, dosar 94 (cutia 15) fotografic.

⁹⁹ „Notița explicativă a expozițiunii oficiale de pictură, sculptură și arhitectură 1902”, Buc., pozițiile 165–168 bis; Arh. St. Buc., fond Muzeul Alexandru Saint Georges, inv. 654, dosar 9/1902, f. 3, cup „Cronica”, ibidem dosar 9 (cutia 15) carte poștală ilustrată; f. 21 cup „Le Roumanie”, 22.VI.1902.

tul principelui D. G.” (Dimitrie Ghica); 168 „Bustul artistei E. Theodorini”; 168 bis „Sic”.

Juriul i-a acordat¹⁰⁰, pentru valoarea participării, Medalia a II-a.

În anul 1902 a realizat¹⁰¹ bustul dedicat lui T. Vasilescu, pentru a fi amplasat la mormântul de matematică, aflat în cimitirul Bellu.

În toamna aceleiași an finalizează¹⁰² pentru cimitirul Pacea din Botoșani o lucrare compozițională pentru mormântul familiei filantropul Sofian. Comanda epitropilor Institutului de binefacere Sofian a oferit lui Constantin Bălăcescu posibilitatea să modeleze un frumos monument. Piedestalul și întreg monumentul au fost executate din granit de Baveno, iar elementele sculptate au fost turnate în bronz. pe monument sunt două medalioane redând chipurile Alexandrei și al lui Nicolae Sofian. Spre aceste medalioane sunt concentrate privirile unui bătrân care vine să depună o floare ca recunoștință adresată acestor binefăcători. Cea de a doua persoană este un copil, școlar sărac, care depune o coroană de premiant celor care, prin orfelinatul creat, l-au ajutat să parcurgă drumul școlii¹⁰³.

Tot în anul 1902 a realizat¹⁰⁴ un bust Ion C. Brătianu, care a fost dezvelit în orașul Drăgășani. La solemnitate a participat și Ion I. C. Brătianu, care a rostit un discurs cu acest prilej. La începutul primăverii anului 1903, din inițiativa unui grup de scriitori s-a lansat acțiunea menită a strânge fondurile necesare realizării unui bust care să-l evoce pe Costache Negruzzi. Lucrarea a fost încredințată¹⁰⁵ lui Constantin Bălăcescu, urmând a fi amplasată în grădina Episcopiei Ateneului Român.

Pentru amplasarea la mormântul din cimitirul Bellu a realizat¹⁰⁶ în anul 1903 bustul lui Petre T. Dancovici.

Răspunzând comenzii lansate de „Elevii și admiratorii” profesorului Grigore Cobălcescu, a realizat¹⁰⁷ în anul 1903 un bust dăltuit în marmură. Lucrarea este semnată la spate: C. Bălăcescu. A fost așezată la mormântul din cimitirul Eternitatea – Iași.

Ca un omagiu postum a cinstit memoria celui care l-a îndrumat în primii ani de școală, realizând¹⁰⁸ bustul preotului Ștefan Ioan, înălțat la Baia de Aramă.

În ziua de 2 iulie 1903 a avut loc solemnitatea dezvelirii bustului Augustin Treboniu Laurian, amplasat în piața Lucaci din București. Lucrare de mici proporții, este executată¹⁰⁹ de Constantin Bălăcescu în marmură de Carrarra, iar soclul din piatră. Inscripția definește pe comanditari: „Lui August Treboniu Laurian, 1810–1881, școlarii și admiratorii sei, 102”. Inițiativa aparținuse unui grup de profesori de la liceul Matei

¹⁰⁰ Arh. St. Buc., fond Muzeul Saint Georges, inv. 654, dosar 9/1902, f. 3.

¹⁰¹ G. Bezviconi..., p. 31, 279 cimitirul Bellu figura 31–61 T. Vasilescu, 1864–1901.

¹⁰² f. 11v. cup „Universul”, anul XIX, nr. 292, 24.X.1902, p. 1.

¹⁰³ f. 11 cup „Jurnalul”, 28 iulie 1903 articolul „Sculptorii noștri: C. Bălăcescu” de Al. Antemircanu. „Starca actuală a monumentului revindică o promptă intervenție a organelor locale pentru restaurare și o elementară întreținere. Demersurile pe care le-am făcut s-au bucurat numai de promisiuni că...”.

¹⁰⁴ f. 10v. cup „Tribuna Poporului” (Arad), 18.III.1903, articolul „Sculptorul Bălăcescu” semnat Leandru (M. Straje..., p. 617 = Ioan Russu Sirianu (1864–1909); f. 11 cup „Jurnalul”, 28.VI.1903, „Sculptorii noștri” semnat de Al. Antemircanu (M. Straje..., p. 24–25 = Alexandru Antemircanu, 1877–1910).

¹⁰⁵ „Semănătorul”, anul II, nr. 10, 9.III.1903, p. 160; G. Opreșcu: „Știri...”, p. 133.

¹⁰⁶ G. Bezviconi..., p. 31, 108 cimitirul Bellu figura 43–6, Petre T. Dancovici, 1828–1910.

¹⁰⁷ f. 11; Olga Rusu ș.a. „Cimitirul Eternitatea Iași”, Iași, 1995, p. 78.

¹⁰⁸ Arh. St. Iași, fond Universitatea A. I. Cuza dosar 757/1909–1810, f. 13–14.

¹⁰⁹ f. 11v. cup „Epoca”, 3.VII.1903; f. 11 cup „Observatorul”, 2.VII.1903, articolul „Idei și fapte”; f. 10v. cup cu articolul „Ultimele informații”; Florian Georgescu, Ștefan Ionescu, „București orașul nostru ghid”, Buc., 1970, p. 113 atribuie dezvelirea anului 1905 iar autorul este G. Bălăcescu (sic!), ulterior și Florian Tucă, Constantin Ucrain, „Locuri și monumente pașoptiste”, Buc., 1978, p. 161–162 definesc autorul: C. Bălăcescu; Florian Tucă, Mircea Cociu, „Monumente ale anilor de luptă și jertfă”, Buc., 1983, p. 87 definesc corect numele autorului dar mențin anul 1905 ca dată a dezvelirii.

Basarab. La dezvelire au participat membrii comitetului, C. F. Robescu, primarul capitalei, Gh. Adamescu, secretarul general din Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, maiorul Baranga, aghiotant regal reprezentându-l pe regele Carol I, I. Bogdan, decanul Facultății de Litere, M. Cărtunescu, decanul Facultății de Drept, I. Bianu, din partea Academiei Române, Pompiliu Florian, magistrat, D. Onciul, N. Iorga, Ionescu Gion, Sabba Ștefănescu. Regele Carol I, care l-a avut profesor de limba română, a trimis o coroană. O altă coroană a fost depusă de către profesorii inițiatori ai acțiunii. Ștefan Ioan, din partea comitetului, a elogiat pe cel comemorat și a procedat la predarea acestui act de cinstire Primăriei Capitalei. Primarul C. F. Robescu, primind acest simbol, a adus la cunoștința participanților intenția de a propune consiliului municipal ca această piață să poarte în viitor numele lui August Treboniu Laurian.

Unul din reprezentanții presei i-a făcut următoarea caracterizare¹¹⁰, „Bălăcescu e un român voinic, înalt, cu pieptul și umerii largi, cu fața rumenă, un beau gars, cum ar zice francezul. E destul ca să stai câteva momente cu el de vorbă ca să te împrietenești și să zici: Încă un român, Bălăcescu e român din creștet și până-n tălpi, în toate apucăturile lui, ca simțire ca și la vorbă, ca om și ca artist... Când îl vei auzi cu câtă iscusință și simțire cântă din frunză doina oltenească și când vei studia fizionomia acelor personaje pe care le-a eternizat în bronz sau în marmură, vei trebui să recunoști că omul și artistul e contopit în românul care viează în Bălăcescu. De artiști români România e departe de a fi bogată până acum și de aceea celor pe care-i avem trebuie să le dăm tot sprijinul și toată încurajarea noastră.

Opera lui atât de întinsă nu poate să fie judecată astăzi, când artistul e în plină putere de muncă, iar pasiunile prea vii, căci succesele lui Bălăcescu au dezlănțuit multe pasiuni și au dat naștere la multe cleveteli. Ceea ce putem spune acum este că Bălăcescu va ocupa o frumoasă pagină în istoria sculpturii române”.

În luna martie 1904, Constantin Bălăcescu primise comanda pentru realizarea¹¹¹ unui bust pentru cinstirea lui Alexandru Ioan I. Cuza. Lucrarea a fost hărăzită pentru localitatea Grivița, pentru a fi așezată în fața școlii. Inițiativa a aparținut lui Stroe Beloescu, personalitate care a contribuit¹¹² prin multe acte de binefacere la propășirea localității și județului Tutova. Presa consemna sentimentele patriotice și filantropice ale lui Constantin Bălăcescu.

Cu prilejul unei vizite la Turnu Severin, regele Carol a vizitat grădina liceului Traian, care devenise deja o renumită grădină botanică a localității. A putut astfel remarca¹¹³ valoarea lucrărilor realizate de sculptorul Constantin Bălăcescu, căruia i-a adresat felicitări și urări pentru viitoarele realizări.

Pentru cimitirul catolic din București a realizat¹¹⁴ în anul 1904 un bust turnat în bronz evocându-l pe Oppler Wilhelm Hoefflich (1820–1889).

Presa a consemnat în luna mai prezența cu noi lucrări, pe care le-a expus¹¹⁵ în vitrina de la „L'Independance Roumaine”. Se făcea mențiunea că artistul n-a fost prezent la recenta expoziție organizată ca anuală de către Tinerimea Artistică. Erau menționate piesele: bustul Caterina, redând o țăgancă cu cozile pe umeri și cu luleaua în colțul gurii. Era caracterizată de către realizatorul cronicii artistice ca fiind „un studiu minunat”. A

¹¹⁰ f. 11 cup „Jurnalul”, 28.VI.1903 „Sculptorii noștri: C. Bălăcescu de Al. Antemircanu.

¹¹¹ f. 8v.; 7v. cup „Tutova” (Bârlad), 13.III.1904.

¹¹² Arh. St. Vaslui, fond Primăria orașului Bârlad, inv. 6, dosar 18/46/1935 f. 1–3; „Universul”, anul 52, nr. 165, 17 iunie 1936, p. 14; „Stroe Belloescu, un mare filantrop (1838–1912)”, articol de prof. Const. Th. Moroșan, în: „Natura”, anul XXVI, 15.VI.1937, nr. 6, p. 270–274.

¹¹³ f. 11v. cup „Universul”, 29.IV.1904 referință la monumentele de la Tulcea și Turnu Severin.

¹¹⁴ f. 11v. cup „L'Independance Roumaine”, 5.V.1907 bustul M. Oppler tatăl, picșă turnată în bronz, lucrare expusă inițial în vitrina periodicului „L'Independance Roumaine”, G. Bezviconi..., p. 206.

¹¹⁵ f. 12 „Observatorul”, 8.V.1904 „Cronica artistică: Trei busturi”.

doua lucrare era bustul lui Oppler Wilhelm Hoeflich, iar a treia era un mic bust, o reducere îngrijită a bustului realizat cu ani în urmă pentru a-l evoca pe Lascăr Catargiu.

Pentru manifestările dedicate cinstirii lui Ștefan cel Mare a realizat¹¹⁶ un medalion de 150 mm. În acest caz, materialul folosit a fost pământul ars – teracota. Peste ani, piesa a făcut parte din colecția Muzeului Saint Georges, de unde, în anul 1948, a fost trecută în patrimoniul Așezământului Nicolae Bălcescu, împreună cu medalionul Mihai Viteazul și macheta monumentului Tudor Vladimirescu.

În toamna anului 1904, la Craiova, familia lui Avram Beligrădeanu i-a comandat¹¹⁷ lui Constantin Bălăcescu un monument care a fost așezat în incinta cimitirului israelit. Presa l-a apreciat ca fiind „cel mai grandios dintre celelalte monumente din cimitirul israelit”.

Consecvent, a revenit și în anul 1905 cu noi realizări, pentru a le oferi prioritar atenției publice și a expus¹¹⁸ în vitrina de „L'Independance Roumaine” o statuie mărimea 1/1, redând pe copila de cinci ani, pe care o pierduse familia colonelului Magheru. Ulterior, lucrarea a fost așezată¹¹⁹ în cimitirul Bellu. Și tot în incinta acestui cimitir a fost adus¹²⁰ și bustul tinerei Sofia Mavrodin.

Toamna anului 1905 a fost marcată și de amploarea pe care a luat-o conflictul¹²¹ dintre sculptorii Constantin Bălăcescu și Raffaello Romanelli, de fapt un conflict între sculptorii români și sculptorul italian mai sus citat. Acestuia i se reproșa că folosea procedee incorecte menite a-i asigura adjudecarea lucrărilor, mergând până la înălțarea unor contracte deja încheiate în favoarea altor sculptori. Astfel, presa cita cazul lucrării bustului Lascăr Catargiu. Se amintește că incorectitudinea lui Romanelli a determinat Consiliul Academic din Italia să procedeze la excluderea lui din rândurile artiștilor abilitați să primească comenzi pentru viitoare monumente. Venit în România, deși se angajase că nu va mai proceda în această manieră, faptele îl incriminau și aici de incorectitudine și atitudine ostilă față de artiștii români. Constantin Bălăcescu a fost cel mai vehement opozant pentru asemenea practici. Lui i s-au alăturat D. D. Mirea, Frederic Storck, O. Spaethe. La începutul anului 1906, conflictul a generat o adevărată răzvrătire a sculptorilor români împotriva lui Romanelli.

În primăvara anului 1906, o sugestivă¹²² descriere a muncii lui Constantin Bălăcescu a fost consemnată în presa timpului. Reporterul a făcut o vizită în atelierul artistului, care se afla în spatele palatului Funcționarilor Publici din piața Victoriei. Erau trei încăperi vaste, unde zece lucrători, din care trei români, tăiau marmura. Cu prilejul vizitei a putut remarca mai multe lucrări în diverse stadii de realizare. A reținut bustul Mihăileanu, bustul dr.Perșu, precum și componentele pentru monumentul funerar Maria Romulus Preda, care urma să fie așezat¹²³ în cimitirul Bellu. Componentele se executau în marmură de Cararra. Comanda fusese făcută prin stăruința lui G. Dissescu, legatarul universal al defunctei.

¹¹⁶ Arh. St. Buc., fond Alexandru Saint Georges, inv. 617, dosar 19/1947–1950, f. 107.

¹¹⁷ f. 15v. cup „Curierul oltean”, 20.IX.1904 articol semnat de Sirius (M. Straje..., p. 653, 302 = Octavian Goga), dezvelit la 19.IX.1904.

¹¹⁸ f. 12v. cup „Voința Națională”, 16.IX.1905, f. 12 cup „Voința Națională” 29.IX.1905; „La Roumanie”, 27.IX.1905; „Independentul Român”, 20.IX.1905.

¹¹⁹ G. Bezviconi..., p. 178, cimitirul Bellu, figura 83–160.

¹²⁰ idem, p. 30, 184, cimitirul Bellu, figura 18 b-3.

¹²¹ f. 12 cup „Tara”, 8.XII.1905; cup „Propaganda”, 12.XII.1905; cup „Tara”, 5.I.1906 articolul „Agiția sculptorilor” semnat „R”.

¹²² f. 12v. cup „Conservatorul”, 16.IV.1906 articolul „Un mare monument” semnat Alan (M. Straje)..., p. 10 = Alexandru Antemircanu.

¹²³ G. Bezviconi..., p. 31, cimitirul Bellu figura 30–10.

Toamna anului 1906 produce în viața lui Constantin Bălăcescu o nouă schimbare de decor. Părăsește Bucureștiul și se mută la Iași, unde a început să desfășoare și o activitate didactică. La deschiderea cursurilor Școlii de Belle Arte, noul venit a rostit¹²⁴ un discurs audiat cu interes de către colegii artiști plastici, de participanții la cursurile școlii și de publicul prezent. Prezența la catedra ieșeană nu l-a îndepărtat de procesul de creație. Familia defunctului dr. Philipescu i-a comandat realizarea¹²⁵ unui monument. Artistul a schițat mai multe variante, supuse atenției comanditarilor, care au ales una dintre ele. După câteva luni de prezență la catedra școlii s-a prezentat¹²⁶ la concursul pentru ocuparea catedrei de sculptură. Această catedră devenise vacantă prin decesul titularului, sculptorul D. Tronescu. Comisia examinatoare a fost alcătuită¹²⁷ din directorul școlii, Emanoil Bagdasare, W. C. Hegel și D. Serafim. În unanimitate a fost desemnat¹²⁸ cel care deja dovedise și calități pedagogice în perioada cât a asigurat suplینirea acestei catedre.

Artistul și omul de la catedră s-a lansat¹²⁹ în apărarea soartei artei române. Ne referim la reacția manifestată în presă față de lucrările realizate de artiști străini, care nu ne caracterizau în arta statuară. Studențimea din București și Iași și-a manifestat¹³⁰ cu promptitudine poziția, susținându-l pe Constantin Bălăcescu. Simpatia a fost exprimată prin luări de poziție de amploare. Presa a integrat în această conjunctură o serie de date biografice, evidențiind munca și calitățile artistice ale lucrărilor realizate.

La expoziția Tinerimii Artistice, organizată în luna iunie 1907 la Ateneul Român, Constantin Bălăcescu a participat¹³¹ cu exponatele: un mic bust al lui Lascăr Catargiu; tip de venețian; Nineta îmbrobodită; Gândirea. Presa făcea mențiunea că bustul Lascăr Catargiu fusese comandat de Clubul Conservator și fusese dăltuit în marmură.

Tot în luna iunie, profesorul Constantin Bălăcescu a trăit emoțiile deschiderii¹³² expoziției cu lucrări ale cursanților Școlii de Arte Frumoase din Iași. Realizările au fost apreciate, primind felicitări pentru rezultatele obținute.

Conducerea pe ultimul drum a pictorului Nicolae Grigorescu a reunit numeroși artiști plastici. La solemnitatea de la Câmpina a luat cuvântul¹³³ și Constantin Bălăcescu, ca reprezentant atât al Școlii de Arte Frumoase din Iași, cât și al Ateneului Român, reținem următoarele: „Am o grea și penibilă însărcinare de a depune pe mormântul lui Grigorescu, împreună cu această jerbă de flori, lacrimile și durerea ce încearcă Școala de Arte Frumoase din Iași. Maestrul Grigorescu, nu numai pentru elevi, dar și pentru

¹²⁴ f. 18v. cup din 7.X.1906 informația că la 25.IX.1906 avusese loc deschiderea cursului.

¹²⁵ f. 13 cup „Evenimentul”, 6.XII.1906.

¹²⁶ f. 12v. cup „Monitorul Oficial” nr. 198, 2/15.XII.1906, p. 7286 Administrația Casci Artelor anunța lansarea concursului pentru ocuparea catedrei de sculptură la 18.XII.1906.

¹²⁷ f. 12v. componența comisiei: f. 13 cup „Evenimentul”, 6.XII.1906; f. 13 cup „Conservatorul”, consemna că a fost desemnat câștigător Constantin Bălăcescu.

¹²⁸ f. 12v. cup „Tara”, 27.XII.1906 Constantin Bălăcescu ales în unanimitate.

¹²⁹ f. 22 cup „Patria” (București), anul I, 1907, p. 1 articolul „Arta Română” prezintă reacția lui Constantin Bălăcescu; f. 13 cup „Adevărul”, 19.II.1902, p. 2; f. 17 cup „Neamul Românesc” 22.XI.1907, p. 917 înregistra reacția lui Constantin Bălăcescu la importul statuiilor naționale românești, f. 18 cup „Patria” 30.X scrisoarea lui Constantin Bălăcescu către L'Independance Roumaine; f. 17, 17v., 2v. Procesul verbal referitor la diferendul Raffaello Romanelli – Constantin Bălăcescu încheiat la 3/16.XII.1907; f. 18 cup dintr-un periodic italian 15.XII.1907; f. 20 cup „Liberalul” (Iași) nr. 229, 1907; f. 16v. cup „Conservatorul”, 29.IX.1907 articolul „O explicație necesară”.

¹³⁰ f. 20 consemnarea în presă a reacției studenților.

¹³¹ f. 14v. cup „Acțiunea Conservatoare”, 15.IV.1907 „Sculptorul Bălăcescu la Expoziția Tinerimii Artistice la Ateneul Român”.

¹³² f. 15 cup „Liberalul” (Iași), 22.VI.1907; f. 14v. cup „Prezentu”, 24.VI.1907 la 17.VI. s-a deschis expoziția.

¹³³ f. 13v. cup din 26.VII.1907.

noi, profesorii, a fost un continuu îmbold de simțiri adânci, de atracție către ideal, către frumos și către românism. Acum, când lupte de ură se dau elementului artistic românesc, de dușmanii firești și nefirești, pierderea lui Grigorescu ne depolează. Grigorescu, în întreaga sa carieră, a știut a da alțiștelor și plugarului acea căldură a firei artistului și a simțului românesc în întregime”.

După rostirea cuvântării, Constantin Bălăcescu a depus două frumoase jerbe de flori din partea instituțiilor care-l delegaseră la această adunare de doliu.

În ultimele zile ale verii și ale începutului toamnei aceluiași an îl aflăm prezent în Oltenia, petrecând câteva zile în ambianța munților care încadrează mănăstirea Tismana. Aici s-a aflat în anturajul lui George Coșbuc. Pasiunea de cățărați pe cărările munților le-a purtat pașii pe plaiuri mioritice, prilej de dialog despre cele multe, menite a fi promotoare ale vieții culturale românești. Presa a înregistrat¹³⁴ participarea acestora la o șezătoare literară organizată la vila Sfetea, în zi de duminică. A fost reținută reacția lui George Coșbuc față de modul cum îi sunt recitate versurile.

În următoarele zile, presa publica¹³⁵ o scrisoare a lui Constantin Bălăcescu prin care condamna abuzurile unor reprezentanți ai administrației Casei Artelor.

În cuvântarea de la începutul anului școlar, exprimată în plenul adunării profesorilor și elevilor, s-a referit la importanța artelor plastice. Această semnificativă cuvântare, prin conținut și mod de abordare, presa a publicat-o în coloanele sale¹³⁶.

Analitic pentru soarta prezentă și viitoare a învățământului artistic, Constantin Bălăcescu acționa cu consecvență și tenacitate pentru înlăturarea unor aspecte care se constituiau o frână în procesul instructiv-educativ. De la problemele școlii trece la cele care implică atitudini concertate ale tuturor celor care doreau să promoveze în for public produsul artiștilor români. În luna noiembrie se referă¹³⁷ la „Importul statuilor naționale române”. Cu acest prilej sunt analizate monumentele capitalei, relevând erorile făcute din ignoranță de către artiștii străini care le-au realizat. Articolul a provocat, la timpul respectiv, senzație și chiar o reacție anacronică cu epoca. Sculptorul Romanelli, lezat de cele prezentate de Constantin Bălăcescu, l-a provocat la duel pe artistul român, dar tot el, la termenul stabilit de martor, a preferat să fie departe de hotarele României. Procesul verbal încheiat la 3/16 decembrie 1907 a consemnat¹³⁸ modul cum s-a stins diferența dintre cei doi prin neprezentarea lui Romanelli.

Preocuparea pentru soarta artelor plastice din România și a slujitorilor ei l-a determinat și la început de an 1908 să-și exprime¹³⁹ pertinente puncte de vedere într-o scrisoare preluată de presa timpului. Sub titlul „Nevoile sculptorilor”, Constantin Bălăcescu revendica o ierarhizare a artiștilor; formularea de teme și organizarea de concursuri pentru adjudecarea lucrărilor; instituirea de premii anuale; facilități pentru documentare pentru temele istorice; aducerea de materiale de calitate pentru artiști, asigurând astfel o calitate sporită a lucrărilor, instituirea de burse, salarii corespunzătoare, case de ajutor.

Pentru asigurarea adjudecării lucrărilor de către artiștii români solicita instituirea de taxe pentru lucrările de import.

¹³⁴ f. 18v. cup „Secolul XX”, septembrie 1907, articolul „Din valca Tismanei – șezătoare literară” publicat sub semnătura M. Străjanu (Gazeta Transilvaniei) M. Strajc..., p. 682, Mihail Strajan, 1841–1917; cup „Patria” (București), 30.IX.1907.

¹³⁵ f. 15v. cup „Voința Națională”, 5.IX.1907 scrisoarea lui Constantin Bălăcescu constituindu-se o luare de poziție față de abuzul reprezentanților administrației Casei Artelor.

¹³⁶ f. 16v. cup „Opinia” (Iași), 27.IX.1907.

¹³⁷ f. 17 cup „Necamul Românesc”, 22.XI.1907, p. 917.

¹³⁸ f. 17, 117v., 18, 20, 21, 21v.

¹³⁹ f. 18v. cup „Voința Națională”, 23.XII.1907; idem 10.I.1908.

Tenacitatea și combativitatea manifestate de Constantin Bălăcescu, în luna ianuarie 1908, au dus la desemnarea¹⁴⁰ lui ca reprezentant al Școlii de Arte Frumoase din Iași, în comitetul de conducere a Societății Generale a Artiștilor din România. În luna februarie îl aflăm integrat¹⁴¹ într-un colectiv prezidat de către Spiru Haret, care și-a asumat misiunea de a formula ideile care urmau să ducă la reorganizarea Școlii de Arte Frumoase. Din comisie mai făceau parte Tzigara Samurcaș, Costin Petrescu, D. Mirea, D. Serafim ș.a.

Anul 1908 înregistrează¹⁴² prezența în cimitirul Sf. Nicolae-Ungureni din Craiova a bustului Drugă, realizat de Constantin Bălăcescu.

Participând la Expoziția oficială a anului 1909 cu un bust reprezentând un țăran din zona montană a Gorjului, primește premiul III. menționăm în acest caz și o reacție dură la adresa realizărilor¹⁴³ sale. Cronicarul „m” la rubrica „Artele la noi”, referindu-se¹⁴⁴ la sculptura prezentată, formula aprecierea: „aduce pe departe cu adevărata sculptură... piatră cioplită și atâta tot”. Semnificativ, cronicarul formula superlative la adresa lui Brâncuși.

Continuând cu preocupările pentru cinstirea foștilor parlamentari, a realizat¹⁴⁵ pentru Senat bustul dăltuit în marmură de Cararra, dedicat lui Petre S. Aurelian.

Personalitatea profesorului Constantin I. Stoicescu a evocat-o prin realizarea¹⁴⁶ unui bust dăltuit în marmură, comandat de Ministerul Lucrărilor Publice, și a unui medalion comandat de familie pentru mormântul din cimitirul Bellu.

Expoziția oficială a anului 1910 a adăpostit¹⁴⁷ cinci realizări ale lui Constantin Bălăcescu: 212 „Tudor Vladimirescu”; 213, 214 „Cap de expresie”; 215 „Spre baie”; 216 „Copil”.

La începutul lunii iulie a fost organizată expoziția anuală cu realizările elevilor Școlii de Arte Frumoase din Iași. Cronica artistică publicată releva¹⁴⁸ evoluția cursanților, subliniind contribuția profesorului Constantin Bălăcescu la promovarea talentelor.

Din oferta făcută¹⁴⁹ de Constantin Bălăcescu pentru a primi comanda pentru monumentul Mihail Kogălniceanu, preconizat să fie înălțat la Iași, reținem din enumerarea principalelor realizări precizarea că la monumentul de la Tulcea, dedicat revenirii Dobrogei la teritoriul național, a modelat vulturul, restul componentelor fiind creații ale defunctului Vasilescu. O altă precizare este relativă la existența la Craiova a două busturi Gheorghe Chișu și a patru busturi evocându-l pe Dirie Mihail (turnate în bronz și dăltuite în marmură, fără precizarea câte sunt de un fel și câte de alt fel). Pentru Clubul Agricol din București și localitatea Colăței a realizat două lucrări redându-l pe Niculescu-Dorobanțu.

La 14 februarie 1910, Constantin Bălăcescu adresa¹⁵⁰ o invitație către comitetul de inițiativă pentru a vernisa macheta monumentului Mihail Kogălniceanu.

¹⁴⁰ f. 30 cup „Conservatorul”, 1908.

¹⁴¹ f. 12v. cup „Adevărul”, 28.II.1908.

¹⁴² f. 19, cup „Dolju” (Craiova), 15.VIII.1908”. „Note și impresii – impresii din Craiova”, articol semnat: „Gârbea, profesor”.

¹⁴³ Arh. St. Buc., fond Muzeul Alexandru Saint Georges, inv. 654, dosar 12/1909, f. 7 Premiul III = 500 lei.

¹⁴⁴ ibidem, f. 18–19 cup „Viitorul”, 1909.

¹⁴⁵ f. 16v. cup „Patria”, 20.IX.1909; Arh. St. Buc., Municipiu, fond Ateneul Român, dosar 4/1909, f. 24–25 oferta lui Constantin Bălăcescu pentru a realiza bustul Petre S. Aurelian pentru Ateneul Român.

¹⁴⁶ G. Bezviconi..., p. 31, 258, cimitirul Bellu figura 21–83 Constantin Stoicescu 1843–1909.

¹⁴⁷ „Expoziția oficială, Salonul 1910, catalog”, p. 23, pozițiile 212–216.

¹⁴⁸ f. 20 cu rubrica „Cronica artelor”, 2.VII.1910, p. 1.

¹⁴⁹ Arh. St. Iași, fond Universitatea A. I. Cuza, dosar 757/1909–1910, f. 13–14.

¹⁵⁰ ibidem, f. 26.

La Expoziția oficială a anului 1911, Constantin Bălăcescu a participat¹⁵¹ cu: 331 „Lupta de la Călugăreni”, basorelief turnat în bronz; 332 „Cap de copil”; 333 „Macheta monumentului de la Călugăreni”. Expozantul a fost răsplătit¹⁵² cu medalia II. Presa a reținut¹⁵³ această participare. Cronicarul I. Cerna remarcă la schița monumentului poziția ciudată a calului.

De la 1 aprilie 1911 a fost numit¹⁵⁴ sculptor în serviciul Comisiunii Monumentelor istorice, pentru a realiza mulaje după ornamentele și decorațiunile monumentelor. Ceste lucrări urmau să fie reunite în Muzeul Administrației Casei Bisericii. Rezultatele nu au întârziat, iar deplasările în calitate de inspector pe la monumentele istorice i-au facilitat o serie de constatări care l-au determinat să raporteze¹⁵⁵ președintelui Comisiunii Monumentelor Istorice, Ion Kalinderu, starea de ruină a unor monumente, precum și modul cum se făcea pictarea sau repictarea unor biserici. Revendica instituirea unei comisii formate din artiști și alte persoane competente, care să aprecieze lucrările.

La 17 aprilie, presa aducea la cunoștință un comunicat al Ministerului Cultelor, prin care cei interesați¹⁵⁶ aflau că la Școala de Arte Frumoase din București era vacantă catedra de sculptură și modelaj.

În primăvara anului 1912, o vizită a unui reporter în atelierul lui Constantin Bălăcescu, pe care îl avea în București, Calea Griviței, nu departe de Școala de Arte Frumoase, l-a surprins lucrând la bustul lui Ludovic Russ, care urma să fie plasat în grădina bisericii¹⁵⁷ Sf. Spiridon din Iași. În prezent, în cimitirul Eternitatea din Iași, la mormântul lui Ludovic Russ este¹⁵⁸ un medalion realizat de Constantin Bălăcescu.

O realizare a anului 1912 a fost așezată¹⁵⁹ în curtea Muzeului Memorial „Ioan Slavici” de La Șiria. Este bustul turnat în bronz, care-l cinstește pe Ioan Russu-Șirianu. Lucrarea a fost comandată de țărani români, ca semn al cinstirii aceluia care, prin faptele sale, a fost un apărător al neamului românesc. La 3 mai 1914, la Șiria, a avut loc solemnitatea dezvelirii¹⁶⁰ bustului lui Ioan Russu-Șirianu.

Anul 1912 l-a antrenat în diverse călătorii în țară, pentru a cunoaște monumentele. Ceea ce considera semnificativ îl prelua¹⁶¹ ca mulaj. Așa a procedat la Văcărești, Antim, Colțea. De la Colțea a copiat portalul, care ulterior a fost trimis la Roma, pentru a fi expus într-o expoziție. De la Văcărești și Antim a realizat portaluri, coloane, capi-

¹⁵¹ „Expoziția oficială 1911. Catalog”, pozițiile 331–333. Poziția 331 face parte din patrimoniul Muzeului Militar Național, vezi G. Topârceanu, *Plastica în Muzeul Militar Central Buc.*, 1967, f. 10 cup „L'Independance Roumaine”, articolul „Notes d'Art” de Olimp Grogore Ion (M. Strajce..., p. 347 = Ioan Olimp Grigore, 1881–1933).

¹⁵² f. 9 cup „Ordinea” articolul „Salonul Oficial 1911” de Vasile Ravic referință la premiile acordate: Constantin Bălăcescu, obținând medalia a II-a.

¹⁵³ „Calendarul Minervei pe 1912”, p. 190 „Sculptura la Salonul Oficial 1911 la Ateneul Român” de N. Pora. Arh. St. Buc., fond Muzeul Alexandru Saint Georges, inv. 654, dosar 19/1911, f. 8 cup „Acțiunea” articolul „Salonul Oficial 1911 – Sculptura” de I. Cerna.

¹⁵⁴ „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, IV, 1911, p. 12.

¹⁵⁵ f. 19v, 23 cupuri din „Seara” la rubrica „Note zilnice” Don Ramiro aborda cele constatate de Constantin Bălăcescu care în calitate de inspector al Comisiunii Monumentelor Istorice raportase despre starea unor monumente istorice precum și despre pictura nouă făcută de persoane fără competență, vezi și Arh. St. Buc., fond Muzeul Alexandru Saint Georges, inv. 654, dosar 19/1911, f. 23.

¹⁵⁶ f. 19 cup „Epoca”, 17.IV.1911.

¹⁵⁷ f. 19v. cup „Dimineața”, 25.IV.1912 președinte al comitetului de inițiativă a fost dr. Bogdan. Dezvelirea urma să aibă loc la 1.X.

¹⁵⁸ Olga Rusu ș.a. „Cimitirul Eternitatea Iași”, Iași 1995, foto 206, și p. 187, 36 dr. prof. Ludovic Russ junior 1849–1911 (datări diferite ale realizării: odată 1912, iar la p. 36 menționează 1913).

¹⁵⁹ „O.T.N. Itinerare turistice în vestul României”, Buc., 1969.

¹⁶⁰ E. Glück, Al. Roz, „Arad, ghid de oraș”, Buc., 1982, p. 132.

¹⁶¹ f. 20 cup „Epoca”, 6.VII.1912, „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, anul V, 1912, p.

teluri, inscripții, steme, chenare de ferestre și uși. În teritoriu a întreprins asemenea acțiuni la mănăstirile Horezu, Mamu, Brâncoveni și Polovragi.

În anul 1913 a realizat¹⁶² un valoros bust redându-l pe arhitectul Ion Mincu. Lucrarea a fost turnată în bronz. În prezent este amplasată în holul Institutului de Arhitectură din București.

În noaptea de 3 iulie 1913, activitatea creatoare a acestui artist a încetat¹⁶³. La dispariție avea numai 48 de ani. În mormântarea a reunit numeroase persoane, atât la locuința din str. Chimistului, cât și la cimitirul Bellu, unde a fost condus pe ultimul drum. Dispărea astfel sculptorul și profesorul, definit¹⁶⁴ atât de plastic de către unul din cronicarii care l-au cunoscut în diversele ipostaze ale vieții, și anume: „...avea în felul lui de a fi voioșia și spiritul șugubă, caracteristic celor de dincolo de Olt”.

Spre sfârșitul anului, Eufrosina Bălăcescu, soția defunctului, solicita¹⁶⁵ conducerii Ateneului Român, pentru perioada 15 decembrie 1913 – 15 ianuarie 1914, sala bibliotecii, pentru a expune sculpturi rămase de la artist. Pe cererea depusă se află mențiunea că expoziția a fost organizată în luna ianuarie 1914. vernisajul¹⁶⁶, conform invitației tipărite, ar fi avut loc în ziua de 22 decembrie 1913. Presa a acordat¹⁶⁷ atenție acestei expoziții, dorită a fi o retrospectivă. De fapt, soția a reușit să reunească numai câteva lucrări, expoziția având un caracter neunitar.

Peste ani, după primul război mondial, Eufrosina Palla, fosta soție a lui Constantin Bălăcescu, organizatoarea expoziției retrospective, intervenea la conducerea Ateneului Român pentru a recupera lucrările artistului, depunând¹⁶⁸ în acest sens o listă a acestora.

O lucrare a lui Constantin Bălăcescu, pe care în actuala etapă de documentare nu o putem data, a fost donată¹⁶⁹ în luna ianuarie 1936 de către Maria N. Filipescu conducătorului Muzeului Alexandru Saint Georges. Era un medalion de marmură, având dăltuit în basorelief efigia lui Nicolae Gr. Filipescu.

Din piesele citate presă reținem pe cele pe care nu le-am prezentat până în prezent. Ne referim la piesa 23: Tocilescu; bustul Constantin Bălăcescu.

Pentru a completa lista celor care n-au fost amintite menționăm și următoarele creații: în cimitirul Bellu, bustul senatorului Spartali Mavrutzi (Mavruț) Ion și A. T. Cosmescu; în cimitirul Ungureni din Craiova, în cavoul familiei Mihail, un bust al lui Constantin N. Mihail; în cimitirul din Budapesta, bustul Silviu Suci; în clădirea Parlamentului României – Rotonda, bustul generalului Dim. Lecca; în Sala Regiei, bustul Grigore Trandafil.

Considerăm că prezenta evocare poate servi ca o călăuză care să conducă la cunoașterea contribuției acestui artist sculptor la propășirea artelor plastice românești. Este o incursiune incompletă, alte numeroase izvoare vor completa lista realizărilor, iar definirea actualului loc de păstrare va permite fotografierea, analiza creației, a amplasamentului pen-

¹⁶² Semnată: Constantin Bălăcescu 1913.

¹⁶³ f. 20v. cup „Minerva” anul V, 5.VII.1913; f. 21.

¹⁶⁴ f. 19v., 20v. cup „Minerva” 1913 „Figuri dispărute: sculptorul Constantin Bălăcescu” semnat de N. P. (M. Strajc..., p. 495, 567–568 = Nicolae Pora, 1881–1941); „Calendarul Minervei pe 1914”, p. XCIV.

¹⁶⁵ Arh. St. Buc., Municipiu, fond Ateneul Român, dosar 3/1914, f. 2.

¹⁶⁶ f. 1v., 21 cup „DIMINEAȚA”, 1913.

¹⁶⁷ f. 19v. cup „ADEVĂRUL”, 1814 păreri și impresii despre expoziția Bălăcescu.

¹⁶⁸ Arh. St. Buc., Municipiu, fond Ateneul Român, dosar 4/1926–1931, f. 128, Eufrosina Palla, fosta soție a lui Constantin Bălăcescu, solicita restituirea lucrărilor depuse la Ateneul Român conform listei (lipsă la dosar).

¹⁶⁹ Arh. St. Buc., fond Muzeul Alexandru Saint Georges, inv. 617, dosar 3/1936, f. 102, 102 v.; G. Bezviconi..., p. 129, Filipescu Nicolae Gr. 1861–1916, soția Maria 1865–1964 n. Blarenberg Cimitirul Bellu figura 43 b-4.

tru cele care au rămas pe locul hărăzit de comanditari și artistul creator. Acțiunea va permite elaborarea unei monografii în care omul și creația să se bucure de cuvenita analiză, în context cu epoca în care a trăit și a muncit, cu ceea ce a caracterizat acei ani în creația artistică românească și străină. Va fi o reală contribuție la opera de protejare a Patrimoniului Artistic Național, parte componentă a ceea ce definește specificul acestui popor.

SUMMARY

Documentary References Concerning Sculptor Constantin Bălăcescu

The author presents biographical data about a Romanian sculptor less known to the public – Constantin Bălăcescu, active in Italy for 17 years, then in Romania. The paper presents the sculptor's activity after his return to Romania, and is a real guide for those interested in finding out information about the artist's life and work.